

עין משפט
גור מצוה

כּוּ א מ״י מ״ה מהלכות תפלה הלכה יב טור ש״ע אורח סימן קיג סעיף ו'.

כּוּ ב מ״י פ״ב שם הלכה יח סמוך עשין יט טור ושו"ע אורח סי' קיח וסי' תקפג סעיף א'.

כּח ג מ״י פ״א מהלכות ק"ש הלכה ג'.

ⓘ

מוסף רש"י

ראילו אורים ותומים לא קאמרו. ואף על פי שאלף בהם, כמו שחזון למעלה (שמואל א כח טו), אתה רבנך עמי. שמואל קאמר לשאול כשנעלהו ע"י צעלה האלו (שד"ן גנ), הרי אני כבן שבעים שנה. לא בן צענים שנה הוה, אלא כשפלה עליו זקנה נעשה שנתמה שאלו כמו ששנינו (נ"י קטן ברכה) להכריז ליה מרבך דרי חורויה, ואמרו יום עמד בן זומא דרש (סידור רש"י ט"ו שש. מחזור ויט"ו הל' פסח ט"ו צח), ולא זכיתי שתאמרו יציאת מצרים בלילות. פרשה לילית שקביתא שמת כסודו בנה יציאת מצרים, שלא היו טובין לומר בקריאת שבע על ערבית, לפי שזיהו טהבא אלא ביום, כדאמרין (לקמן ד'): כמעברא אמרי הוי דבר אל בני ישראל ואמרתם אליהם אלי ה' אלהיכם אמר, והיטו דקאמר ר' אלעזר לא זכיתי שתאמר יציאת מצרים בלילות, ולא אמת ואמננה, דודאי היו רגילין לומר בקריאת שבע עם צענים ובלילות. ואמרי, לא נחמתי מכתיבי שתימאר יציאת מצרים בלילות, שאני אמר אותה בלילות והם חולקים עלי ולא יכולתי לנאות בדבר זה לפי שהייתי יחיד וכו'. כדאמר רבנן דאורייתא נמוקין דביס', וכוית', נחמתי, כמו (דעה נג'): ויטוהו לרנבן, (סנהדרין דסג), וכו'. דמי למלכא, לאון גלוג חזק (סידור רש"י ומחזורי שם), כלומר לא יכולתי לנאות שתאמר יציאת מצרים בלילות, משום דעיקר גלוגה ציממא הוה (המורה ח"א ט"ו ג'), עד שדרשה בן זומא עד שגא בן זומא דרש פסוק זה כל ימי חייך (סידור רש"י ומחזורי שם) שהיה בקי בטעמי המקלות (שם) חס על מ"ש שם שם שמתח בן זומא בסילו הדדושין, ימי חייך הימים כל ימי חייך הלילות. ימי חייך הוה לו לנאות כל לילה יציאת מצרים בלילות (סידור רש"י ומחזורי שם), שעבוד מלכויות. גלוגה חמונה (דמיה טו זר).

הדרן עלך מאימתי

ⓘ

רבינו חננאל

רַבֵּי שֵׁשֶׁת כִּי כָרַע כָּרַע בחזיונא (ראשון שבספר צירוף ראשו כפוף כאבדון ולא יכירע מאומציעיתו וראשו קוף. הכי גרסין): אמר רבה כל השנה כולה אדם מתפלל האל הקדוש ומלך אהב צדקה ומשפט ובשש"ת אומר המלך הקדוש והמלך המשפט. ואע"ג דאמר ר' אלעזר דאפי' ביר' ימים שבין ד'ה' לוי"ב אינו אומר אלא האל הקדוש שנאמר ויגבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה, הנה אפי' בזמן המשפט אינו אומר אלא האל הקדוש, להכתא כרבה דאמר המלך הקדוש והמלך המשפט. פי' המלך היושב על המשפט, כמו וכל עם המלחמה, שפירושו וכל העם היורד

סליק מ"ק פ"ש

יב:

כרע בחזיונא. ולקמן (ד' כח): אמרינן עד שיראה איסר וכו' (ו) לא סגי בכריעה לבד וראשו זקוף אלא צעי נמי שיכוף הראש וכן איתא צירושלמי דפרקין ובלבד שלא ישוח יותר מדאי. אמר רבי ירמיה ובלבד שלא יעשה כהדין כרדונא והיינו תרגום ירושלמי של כַּרְע (ויקרא יא) והכַּר כשהוא שוחה ראשו זקוף. וצ"ה וי"כ שאנו שוחין כל שנה בתפלה לרין ליהר * שיגביה קודם שיתייס הכרעה רק שיכרע בצנרון ושיגביה מיד דלמרינן לקמן סוף אין עומדין (ד' לד.) אם כן לא לשחות מחלת כל צרכה וסוף כל צרכה מלמדנין אומן שלא ישחה:

והלכתא בותיה דרבה. דלרין

לחתום המלך הקדוש והמלך המשפט ואם לא אמר * מחזירין אותו. וכן וזכרו ומי כמון וכמוז לחיים וצפסר חיים מחזירים אותו אם לא אמר. דכל המשנה ממשבצ טענעו חכמים אינו יולא ידי חובתו וכך פסק רבינו יהודה אם ספק לו אם אמר אם לא אמר מחזירים אותו כדאיתא צירושלמי דתענית פ"ק היה מתפלל ואינו יודע אם הזכיר טל ומטר ואם לאו כל שלשים יום בחזקת שלא למוד. פירוש שלא אמר אלא כמו שהוא למוד עד עתה שלא אמר כן. אמר כן בחזקת שהזכיר והוא הדין לכל הדברים שזרין להזכיר כן הדין. ואם כן בעשרת ימי תשובה דליכא שלשים יום לרין לחזור. (ט ור"ח כתב דאין מחזירין אותו מכל אופן דברים דלא פסק בספר צפירוש והבדיל דלא לדבריו: **ב**קישו לקבוע פרשת בלֵךְ בפרשת ק"ש ומפני מה לא קבעוה וכו'. איתא צירושלמי דאופן ג' פרשיות שקטנו בקימת שמע לפי שזכרן עשרת הדברות ועיין זו ותמונא הכל:

הדרן עלך מאימתי

ואילו אורים ותמים לא קאמר משום דקטליה לנוב עיר הכהנים ומנין דאחילו ליה מן שמיא שנא' (ויאמר שמואל אל שאול) ”[ו]מחר אתה ובניך עמי”^א וא"ר יוחנן עמי במחיצתי ורבנן אמרי מהכא *והוקענום לה' בגבעת שאול בחיר ה' יצתה בת קול ואמרה בחיר ה' אמר ר' אבהו בן זוטרתו אמר רב יהודה בר זבירא בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע ומפני מה לא קבעוה משום טורח צבור מ"ט אילימא משום דכתיב בה *אל מוציאים ממצרים לימא פרשת רבית ופרשת משקלות דכתיב בהן יציאת מצרים אלא אמר ר' יוסי בר אבין משום דכתיב בה האי קרא ”והי' כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו ולימא האי פסוקא ותו לא גמירי כל פרשה דפסקה משה רבינו פסקין”^ב דלא פסקה משה רבינו לא פסקין פרשת ציצית מפני מה קבעוה א"ר יהודה בר חביבא מפני שיש בה ”חמשה דברים מצות ציצית יציאת מצרים עול מצות ודעת מינים הרהור עבירה והרהור ע”ז בשלמא הני תלת מפרשן עול מצות דכתיב וזריחו אחריו אלהים אחרי עיניכם זה הרהור עבירה שנאמר ”והי' כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו ולימא האי קרא” אמר ר' אבהו בן זוטא ”הרי אני כבן שבעים שנה ואתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה”^ב בן זומא שנא' ”למען תזכור את יום שאתאמר מארץ מצרים כל ימי חייך ימי הימים כל ימי חייך הלילות והכ”א” ימי חייך העוה”ז ”וכל להביא לימות המשיח: **ג**מ”^א הניא אמר להם בן זומא לחכמים וכי מוכיירין יציאת מצרים לימות המשיח והלא כבר נאמר ”הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדרתים שם אמרו לו לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתהא שעבוד מלכויות עיקר ויציאת מצרים טפל לו כיוצא בו אתה אומר”^א לא יקרא שמך עוד ועקב כי אם ישראל יהיה שמך

מחנה ישראל יתן יי ביד פלשתים: שמואל א כח יט . 8. יתן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום לוי בגבעת שאול בחיר יי ויאמר המלך אני אתן: שמואל ב כא ו 9. אל מוציאם ממצרים כותעפת ראם לה: במדבר כג כב 10. כל שכם בארי וכלביא מי יקימנו מברכין ברוך ואיריך ארור: במדבר כד ט 11. והיה לכם ליציאת וראיתם אותו חזקתם את כל מצות יי ונשייתם אותו ולא תחרו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם ונים אחריהם: במדבר טו לט 12. דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לזרזתם ותתנו על ציצת הכנף פתול חבלת: במדבר טו לח 13. אני יי אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים: אני יי אלהיכם: במדבר טו טא 14. למנצח לרוד אמר נבל בלבן אין אלהים והשיתו התעיבו עליה אין עשה טוב: הילים די א 15. ויאמר לו אביו ואמנו האין בבנות אחיך ובכל עמי אשה כי אתה חולך לקחת אשה מפלשתים הערלים ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני: שופטים די ג 16. והיה כאשר מנח גדעון וישובו בני ישראל וזנו אחרי הבועלים ושימו להם בעל ברית לאלהים: שופטים ח לג 17. לא האכל עליי תמץ שבעת ימים האכל עליי מצות להם עני כי בחפזן יצאת מארץ מצרים למען תזכר את יום שאתאמר מארץ מצרים כל ימי חייך: דברים טו ג 18. לכן הזה ימים באים נאם יי ולא יאמרו עוד חי יי אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים: ירמיהו כג ז 19. ויאמר לו אלהים שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך ויקרא את שמו ישראל: בראשית לה י

מאימתי פרק ראשון ברכות

כחיונא. שצט ציד אדם וחוצטו כלפי מטה צבת אחת: זקוף **כחיונא**. צנחת ראשו תחלה ואח"כ גופו שלא תראה כריעתו עליו כמשוי: **כחיונא**. כנחש הזה כשהוא זוקף עצמו מגביה הראש תחלה וזוקף מעט מעט: **המלך הקדוש**. מעט מעט

רב ששת *כי כרע כרע כחיונא כי קא זקוף זקוף כחיווי: ואמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב יכל השנה כולה אדם מתפלל האל הקדוש מלך אהב צדקה ומשפט חוץ מעשרה ימים שבין ראש השנה ויום הכפורים שמתפלל המלך הקדוש והמלך המשפט ורבי אלעזר אמר אפילו אמר האל הקדוש יצא שנאמר ויגבה ה' צבאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצדקה אימתי ויגבה ה' צבאות במשפט אלו עשרה ימים שמר"ה ועד יוה"כ וקאמר האל הקדוש מאי הוה עלה אמר רב יוסף האל הקדוש ומלך אהב צדקה ומשפט רבה אמר המלך הקדוש והמלך המשפט והלכתא כרבה: ואמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב כל שאפשר לו לבקש רחמים על חבירו ואינו מבקש נקרא חוטא שנאמר ”גם אנכי חלילה לי מחטא לה” מחדול להתפלל בעדכם אמר רבא אם ת"ח הוא ”(ו) צריך שיחלה עצמו עליו מ”ט אילימא משום דכתיב ”ואין חולה מכם עלי” (ואין) [ו]גולה את אזני דילמא מלך שאני אלא מהכא ”ואני בחלותם לבושי וגו’”^א ואמר רבה בר חיננא סבא משמיה דרב כל העושה דבר עבירה ומתבייש בו מוחלין לו על כל עונותיו שנאמר ”למען תזכרי ובשת ולא יהיה לך עוד פתחון פה מפני כלמתך בכפרי לך לכל אשר עשית נאם ה' אלהים דילמא צבור שאני אלא מהכא”^א ויאמר שמואל אל שאול למה הרגותני להעלות אותי ויאמר שאול צר לי מאד ופלשתים נלחמים בי ”(וה' סר מעלי ולא ענני עוד גם ביד הנביאים גם בחלומות ואקראה לך להודיעני מה אעשה בחלומות ואקראה לך להודיעני מה אעשה”^א ויאמר רבא ר' אבהו בן זוטרתו אמר רב יהודה בר זבירא בקשו לקבוע פרשת בלק בקריאת שמע ומפני מה לא קבעוה משום טורח צבור מ"ט אילימא משום דכתיב בה *אל מוציאים ממצרים לימא פרשת רבית ופרשת משקלות דכתיב בהן יציאת מצרים אלא אמר ר' יוסי בר אבין משום דכתיב בה האי קרא ”והי' כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו ולימא האי פסוקא ותו לא גמירי כל פרשה דפסקה משה רבינו פסקין”^ב דלא פסקה משה רבינו לא פסקין פרשת ציצית מפני מה קבעוה א"ר יהודה בר חביבא מפני שיש בה ”חמשה דברים מצות ציצית יציאת מצרים עול מצות ודעת מינים הרהור עבירה והרהור ע”ז בשלמא הני תלת מפרשן עול מצות דכתיב וזריחו אחריו אלהים אחרי עיניכם זה הרהור עבירה שנאמר ”והי' כרע שכב כארי וכלביא מי יקימנו ולימא האי קרא” אמר ר' אבהו בן זומא ”הרי אני כבן שבעים שנה ואתאמר יציאת מצרים בלילות עד שדרשה”^ב בן זומא שנא' ”למען תזכור את יום שאתאמר מארץ מצרים כל ימי חייך ימי הימים כל ימי חייך הלילות והכ”א” ימי חייך העוה”ז ”וכל להביא לימות המשיח: **ג**מ”^א הניא אמר להם בן זומא לחכמים וכי מוכיירין יציאת מצרים לימות המשיח והלא כבר נאמר ”הנה ימים באים נאם ה' ולא יאמרו עוד חי ה' אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים כי אם חי ה' אשר העלה ואשר הביא את זרע בית ישראל מארץ צפונה ומכל הארצות אשר הדרתים שם אמרו לו לא שתעקר יציאת מצרים ממקומה אלא שתהא שעבוד מלכויות עיקר ויציאת מצרים טפל לו כיוצא בו אתה אומר”^א לא יקרא שמך עוד ועקב כי אם ישראל יהיה שמך

מחנה ישראל יתן יי ביד פלשתים: שמואל א כח יט . 8. יתן לנו שבעה אנשים מבניו והוקענום לוי בגבעת שאול בחיר יי ויאמר המלך אני אתן: שמואל ב כא ו 9. אל מוציאם ממצרים כותעפת ראם לה: במדבר כג כב 10. כל שכם בארי וכלביא מי יקימנו מברכין ברוך ואיריך ארור: במדבר כד כט 11. והיה לכם ליציאת וראיתם אותו חזקתם את כל מצות יי ונשייתם אותו ולא תחרו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם ונים אחריהם: במדבר טו לט 12. דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לזרזתם ותתנו על ציצת הכנף פתול חבלת: במדבר טו לח 13. אני יי אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים: אני יי אלהיכם: במדבר טו טא 14. למנצח לרוד אמר נבל בלבן אין אלהים והשיתו התעיבו עליה אין עשה טוב: הילים די א 15. ויאמר לו אביו ואמנו האין בבנות אחיך ובכל עמי אשה כי אתה חולך לקחת אשה מפלשתים הערלים ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני: שופטים די ג 16. והיה כאשר מנח גדעון וישובו בני ישראל וזנו אחרי הבועלים ושימו להם בעל ברית לאלהים: שופטים ח לג 17. לא האכל עליי תמץ שבעת ימים האכל עליי מצות להם עני כי בחפזן יצאת מארץ מצרים למען תזכר את יום שאתאמר מארץ מצרים כל ימי חייך: דברים טו ג 18. לכן הזה ימים באים נאם יי ולא יאמרו עוד חי יי אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים: ירמיהו כג ז 19. ויאמר לו אלהים שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך ויקרא את שמו ישראל: בראשית לה י

מסורת הש"ס

א (ואלהים) ב (ועיובין ג:; א) גי מהרש"א הן עם כלבא יקום עד יאכל טרף וכו"ה כדאי בתחומא, ד (ומענית כו: מגילה כב.), ט (פ"א ששה, ו) ספרי פ' ראה, ו) לקמן כח., ח) מילתא פרשת בא פ' ט"ז, ט) דפסוקי אמרי לוי מחיך, י) מילתא שם מוספתא פ"א ה"י, ט (נשיא כו א איתא ולא עניה ה' גם בתלומות גם באורים גם צנזאים, ט (נשיא כח,) ט) כמ"א: תלמודי הערלי, ו) נמצדכר טו., ט) כ"ל ור"מ,

ⓘ

הגהות הב"ח

א) גם ט"ח ח"ח חול גרדך ב"ח הדמים לרין שחלה: ב) פ"י מוס' לקמן ל"א פ"א ד"ה ומנולא: ג) מ"ס למנוח ויקרא וכו' מ"ס הגבוענים ויאמר הודך אל הגבוענים מה אנשה לבם וכוהא אכפר וכו': ד) תוס' ד"ה כרע וכו' איסר וכו' פ"י לא סגי:

ⓘ

גליון הש"ס

תוס' ד"ה כרע בו' שגיבה בו. פ"י מוס' לקמן ל"א פ"א ד"ה ומנולא:

תוס' ד"ה והלכתא בו' מחזירין אותו. עיין מוס' לקמן על פ"א ד"ה תלמנעט:

ⓘ

רב ניסים גאון

זה ששנינו אמר רבי אלעזר (ב ערובא) [ונתירה] הרי אני כבן שבעים שנה. מפרשא מילתיה בפרק תפלת השחר (דף כח) במעשה שהיה בין רבן גמליאל ור' יהושע בעת שהסכימו חכמים להעביר את רבן גמליאל מגדולתו ולהעביר תחתיו את ר' אלעזר בן עזריה אמר והא בר תמסירי אנא וליא לי חזיראואת ארדחיש ליה ניסא והדרו ליה תמסירי דאורי חזיראואת ויתניו דחנן אמר ר' אלעזר בן עזרי' הריני כבן יי שנה ולא בן שבעים:

ⓘ

תורה אור השלם

- והנהגה יי בציאות במשפט והאל הקדוש נקדש בצידיק:
- גם אבני חלילה לי מטאטא לוי מחדל לחתפול בעדכם ודוריתו אתכם בדרך הטהרה והישרה: שמואל א כב כג 3. כי קשרתם בלבכם עלי ואין גלה את אזני בברית בני עם בני ישי ואין חלה מבם עלי וגלה את אזני פי הקים בני את עבדי עלי לארבע כיום הנהג:

- שמואל א כב ח ואני בחדלותם לכושי שק ענתי בצום נפש והתפלתי על זיכוי תשובו: תהלים לה יג 5. למען תזכיר ובשת ולא יהיה לך עוד פתחון פה מפני כלמתך בכפרי לך לכל אשר עשית נאם אזני אלהים: יחזקאל טו כט 6. ויאמר שמואל אל שאול לקח הרגותני להעלות אתי ויאמר שאול צר לי מאד פלשתים נלחמתי ויגבה ה' ויאלהים סר מעלי ולא ענני עוד גם ביד דבאיא גם בתלמות ואקראיך לך לחזותני מה אעשה: שמואל א כח טו 7. ויתן יי גם את ישראל עפק ביד פלשתים ומחר אתה ובניך עמי גם את
10. כל שכם בארי וכלביא מי יקימנו מברכין ברוך ואיריך ארור: במדבר כד כט 11. והיה לכם ליציאת וראיתם אותו חזקתם את כל מצות יי ונשייתם אותו ולא תחרו אחרי לבבכם ואחרי עיניכם אשר אתם ונים אחריהם: במדבר טו לט 12. דבר אל בני ישראל ואמרת אליהם ועשו להם ציצת על כנפי בגדיהם לזרזתם ותתנו על ציצת הכנף פתול חבלת: במדבר טו לח 13. אני יי אלהיכם אשר הוצאתי אתכם מארץ מצרים להיות לכם לאלהים: אני יי אלהיכם: במדבר טו טא 14. למנצח לרוד אמר נבל בלבן אין אלהים והשיתו התעיבו עליה אין עשה טוב: תהלים די א 15. ויאמר לו אביו ואמנו האין בבנות אחיך ובכל עמי אשה כי אתה חולך לקחת אשה מפלשתים הערלים ויאמר שמשון אל אביו אותה קח לי כי היא ישרה בעיני: שופטים די ג 16. והיה כאשר מנח גדעון וישובו בני ישראל וזנו אחרי הבועלים ושימו להם בעל ברית לאלהים: שופטים ח לג 17. לא האכל עליי תמץ שבעת ימים האכל עליי מצות להם עני כי בחפזן יצאת מארץ מצרים למען תזכר את יום שאתאמר מארץ מצרים כל ימי חייך: דברים טו ג 18. לכן הזה ימים באים נאם יי ולא יאמרו עוד חי יי אשר העלה את בני ישראל מארץ מצרים: ירמיהו כג ז 19. ויאמר לו אלהים שמך יעקב לא יקרא שמך עוד יעקב כי אם ישראל יהיה שמך ויקרא את שמו ישראל: בראשית לה י